

KANCELARIA SENATU

BIURO KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ

BKS/DPK-134/29276/14 JK

Warszawa, dnia 18 lutego 2014 r.

Nr 29276	Data wpływu 7 listopada 2013 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 7 lutego 2014 r.

EMERYTURY I RENTY

TEMAT

RENDA RODZINNA DLA UCZESTNIKÓW STUDIÓW DOKTORANCKICH

WNOSZĄCY PETYCJE: petycja indywidualna

Jakub M. z Zielonej Góry.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą w celu przyznania prawa do renty rodzinnej uczestnikom studiów doktoranckich.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEGO PETYCJE:

Autor petycji wnosi o wydłużenie prawa do poboru renty rodzinnej uczestnikom studiów doktoranckich oraz aspirantury naukowej do ukończenia przez nich 29 lat życia. Uważa, że nauka uniemożliwia im podjęcie pracy zarobkowej, przez co pozbawieni są niezbędnych środków do życia. Obowiązujący art. 68 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie daje doktorantom możliwości korzystania z renty rodzinnej do czasu ukończenia studiów doktoranckich, gdyż przewiduje wypłatę tego świadczenia maksymalnie do 25 lat życia. Prawo do poboru renty rodzinnej jest wydłużone z 16 do 25 lat życia w przypadku kontynuowania edukacji w szkole oraz w sytuacji, gdy uprawniony do renty rodzinnej stał się całkowicie niezdolny do pracy i samodzielnej egzystencji – jeśli sytuacja ta nastąpiła w okresie prawa do poboru świadczenia. Prawo do renty rodzinnej może również zostać warunkowo przedłużone mimo, że świadczeniobiorca ukończył 25 lat, gdy pozostaje na ostatnim roku studiów w szkole wyższej. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17 października 2006 r. sygn. akt UK 73/06 stwierdził, że „studia doktoranckie prowadzone przez Polską Akademię Nauk należy traktować jako naukę w szkole w rozumieniu art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS”.

Autor petycji podnosi, że niektóre przepisy systemu ubezpieczeń społecznych – np. w ustawie o rencie socjalnej – zrównują uprawnienia do świadczeń studentów, doktorantów i uczestników aspirantury naukowej. Podobnie przepisy prawa o szkolnictwie wyższym dają doktorantom prawo do otrzymania pomocy materialnej m.in. w postaci stypendium socjalnego, przyznawanego zarówno studentom, jak i doktorantom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej. Ponadto art. 198 ust. 3 ustawy o szkolnictwie wyższym, zalicza okres odbywania studiów doktoranckich (nie dłuższy niż cztery lata) do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze.

Autor petycji jest zdania, że brak możliwości pobierania renty rodzinnej przez uczestników studiów doktoranckich do końca nauki stanowi lukę prawną, która powoduje dyskryminację i nierówne traktowanie doktorantów i uczestników aspirantury naukowej.

STAN PRAWNY:

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) stanowi, że Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2). Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa (art. 7). Wszyscy są wobec prawa równi i mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne (art. 32).

Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1440 ze zm.) określa warunki nabywania prawa do świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń rentowych i emerytalnego, zasady ustalania wysokości świadczeń oraz zasady i tryb ich przyznawania i wypłaty.

Renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń. Przy ocenie prawa do renty przyjmuje się, że osoba zmarła była całkowicie niezdolna do pracy (art. 65). Renta rodzinna przysługuje także członkom rodziny po osobie, która w chwili śmierci pobierała zasiłek przedemerytalny, świadczenie przedemerytalne lub nauczycielskie świadczenie kompensacyjne. W takim przypadku przyjmuje się, że osoba zmarła spełniała warunki do uzyskania renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy (art. 66).

Prawo do renty rodzinnej przysługuje członkom rodziny, którzy spełniają warunki określone w art. 68–71 ustawy, są to małżonek, rodzice, dzieci własne oraz przyjęte na wychowanie i utrzymanie (co najmniej na rok przed śmiercią ubezpieczonego) i przed osiągnięciem pełnoletniości: wnuki, rodzeństwo i inne dzieci (ale nie w ramach rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka).

Art. 68. w ust. 1 w kręgu osób uprawnionych do renty rodzinnej wskazuje dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione oraz określa ich wiek, kiedy objęci są tym prawem:

- 1) do ukończenia 16 lat;
- 2) do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo
- 3) bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji w okresie, o którym mowa w pkt 1 lub 2.

Od zasad przywołanych powyżej przewidziano wyjątek (art. 86 ust. 2) stanowiący, że dla dziecka po ukończeniu 25. lat, będącego na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów.

Autor petycji proponuje w art. 68 wprowadzić dwie zmiany:

1. w ust. 1 po pkt 2 dodać punkt 2a w brzmieniu: „do ukończenia studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 29 lat życia”.

2. dodać nowy ust. 3: „Przepisy ust. 2 stosuje się odpowiednio do osób, o których mowa w ust. 1 pkt 2a”.

Podkreślić należy, że w systemie świadczeń społecznych obowiązuje zasada wszczynania postępowania na podstawie wniosku zainteresowanego (art. 116 ust. 1). Prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa (art. 100). Świadczenia określone w ustawie obejmują m.in. rentę rodzinną i dodatek do renty rodzinnej dla sieroty zupełnej (art. 3).

Renta rodzinna (zgodnie z art. 73 i 74) podlega podziałowi na równe części między uprawnionych i wynosi:

- dla 1 osoby uprawnionej – 85% świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu;
- dla 2 osób uprawnionych – 90% świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu;
- dla 3 lub więcej osób uprawnionych – 95% świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu. Za kwotę świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu, uważa się kwotę emerytury lub renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy (z pewnymi zastrzeżeniami).

Przy ustalaniu prawa do emerytury i renty i obliczaniu ich wysokości uwzględnia się (z zastrzeżeniami) okresy składkowe i nieskładkowe, wymienione w art. 6 i 7 ustawy. Do okresów nieskładkowych zalicza się m.in. okresy studiów doktoranckich i aspirantury naukowej w wymiarze określonym w decyzji o ich utworzeniu (art. 7 pkt 9a).

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2012 r. poz. 572 ze zm.) w art. 2 ust. 1 pkt 10 stanowi, że studia trzeciego stopnia to studia doktoranckie, prowadzone przez jednostkę organizacyjną uczelni, instytut naukowy Polskiej Akademii Nauk, instytut badawczy lub międzynarodowy instytut naukowy działający na terytorium RP utworzony na podstawie odrębnych przepisów. Na studia doktoranckie przyjmowane są osoby z kwalifikacjami drugiego stopnia potwierdzonymi dyplomem (tytuł magistra, magistra inżyniera lub równorzędnego) określonego kierunku studiów i profilu kształcenia. Kwalifikacje trzeciego stopnia uzyskuje się w drodze przewodu doktorskiego prowadzonego na podstawie art. 11 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym (...), potwierdzone odpowiednim dyplomem. Doktorantowi, po uzyskaniu stopnia doktora, okres odbywania studiów doktoranckich, nie dłuższy niż cztery lata, zalicza się do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze. Zalicza się również okres odbywania stacjonarnych studiów doktoranckich, jeżeli zostały one przerwane z powodu podjęcia

zatrudnienia w charakterze nauczyciela akademickiego lub pracownika naukowego w instytucjach naukowych (art. 198 ust. 3 i 4).

Ponad połowa programu stacjonarnych studiów doktoranckich wymaga obecności studentów na zajęciach dydaktycznych w prowadzącej je jednostce oraz bezpośredniego udziału doktorantów w pracy naukowej (art. 195 ust. 5).

Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.) w art. 5 ust. 1 określa, że stopnie doktora i doktora habilitowanego są nadawane w jednostkach organizacyjnych, które posiadają uprawnienie do ich nadawania. Stopień doktora jest nadawany w drodze przewodu doktorskiego wszczętego na wniosek ubiegającego się o nadanie stopnia. Warunkiem wszczęcia doktoratu jest wydanie lub przyjęcie do druku publikacji naukowej w formie książki lub jednej publikacji naukowej w recenzowanym czasopiśmie naukowym o zasięgu co najmniej krajowym, wskazanym przez ministra do spraw nauki (art. 11). Rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej (art. 13 ust. 1). Przewód doktorski prowadzi i stopień doktora nadaje w szkole wyższej – rada wydziału, natomiast w innych jednostkach – rada naukowa (art. 14 ust. 1). Uchwała o nadaniu stopnia doktora staje się prawomocna z chwilą jej podjęcia (art. 15). Osobom, którym wszczęto przewód doktorski lub które przygotowują się do wszczęcia przewodu habilitacyjnego, mogą być przyznawane stypendia (art. 22 ust. 1).

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 12 grudnia 2013 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz. U. z 2013 r. poz. 1581) w § 6 określa, że studia doktoranckie trwają nie krócej niż 2 lata i nie dłużej niż 4 lata.

Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.) w art. 83 stanowi, że uprawnienia do świadczeń z ubezpieczeń społecznych oraz ich wysokość ustala Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Prawo do dobrowolnego objęcia ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi przysługuje osobom, które nie spełniają warunków ubezpieczenia obowiązkowego, w tym studentom oraz uczestnikom dziennych studiów doktoranckich, jeżeli nie podlegają ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z innego tytułu (art. 7).

Ustawa z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz. U. z 2013 r., poz. 982 ze zm.) w art. 4 ust. 1 pkt 2 i 3 mówi, że renta socjalna przysługuje osobie pełnoletniej całkowicie niezdolnej do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało

przed ukończeniem 18. roku życia, w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej przed ukończeniem 25. roku życia lub w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej.

PRACE LEGISLACYJNE:

Brak.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17 października 2006 r. (sygn. akt UK 73/06) orzekł że „studia doktoranckie prowadzone przez Polską Akademię Nauk należy traktować jako naukę w szkole w rozumieniu art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS”.

W uzasadnieniu do wyroku SN stwierdził: „W wyroku z dnia 6 września 2000 r., sygn. akt II UKN 699/99, Sąd Najwyższy uznał że „studia doktoranckie są nauką w szkole w rozumieniu art. 39 ust. 1 pkt 2 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). Dlatego w przypadku ich podjęcia absolwent szkoły wyższej zachowuje prawo do renty rodzinnej, jednak nie dłużej niż do osiągnięcia 25 lat życia”. Podzielając ten pogląd, trzeba zauważyć, że powołane orzeczenie zapadło pod rządem poprzednio obowiązującej ustawy o z.e.p., ale zachowuje aktualność na tle interpretacji obecnie obowiązującego art. 68 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, który jest odpowiednikiem poprzednio obowiązującego art. 39, regulującego prawo do renty rodzinnej. Rozstrzygnięcie to, z uwagi na stan faktyczny sprawy, w której zapadło, dotyczyło studiów doktoranckich prowadzonych przez wyższą uczelnię, jednak – w ocenie Sądu Najwyższego – nie ma podstaw do czynienia rozróżnień między takimi studiami w zależności od podmiotu, który je w ramach swoich kompetencji ustawowych organizował i prowadził. Tak więc studia doktoranckie, także prowadzone przez PAN, winny być traktowane jako nauka w szkole w rozumieniu art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, podobnie jak uczestnictwo w takich studiach prowadzonych przez wyższą uczelnię.”

Sąd Apelacyjny w Rzeszowie w wyroku z dnia 13 czerwca 2013 r. (sygn. akt III AUa 257/13) orzekł: „Choć studia doktoranckie służą pogłębieniu wiedzy zdobytej na jednolitych studiach magisterskich lub im odpowiadających, i uzyskaniu wyższych kwalifikacji, to w aktualnej sytuacji panującej na rynku pracy, uznać należy, że ich ukończenie może determinować w ogóle podjęcie pracy w zawodzie. Tymczasem celem renty rodzinnej ma być zabezpieczenie finansowe możliwości kształcenia się sieroty lub półsieroty celem zdobycia kwalifikacji umożliwiających podjęcie pracy, w zamyśle zgodnej z tymi kwalifikacjami. Zasadne jest zatem przyjęcie, że również doktorantce, która ukończyła dwudziesty piąty rok życia będąc na ostatnim roku studiów doktoranckich (w szkole

wyższej), prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów”.

W uzasadnieniu prawnym wyroku sąd uznał, że „całokształt przepisów prawnych regulujących prawo do omawianego świadczenia wskazuje, że zasadniczym celem renty rodzinnej jest dostarczanie środków utrzymania tym dzieciom pracownika, które w związku z kształceniem się w szkole nie wykonują pracy stanowiącej źródło utrzymania. Celowościowy charakter renty został ugruntowany w orzecznictwie Sądu Najwyższego (wyrok z dnia 11 kwietnia 1996 r. sygn. akt II UR 4/96), jak też w orzecznictwie sądów powszechnych”.

INFORMACJE DODATKOWE:

Aspirantura (z łac. *aspirans* – ubiegający się o coś) – funkcja aspiranta w zakładzie naukowym lub okres pełnienia tej funkcji (Słownik Języka Polskiego PWN).

Aspirantura naukowa obecnie nie istnieje. Jej funkcjonowanie regulowało Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 kwietnia 1952 r. w sprawie organizacji aspirantury naukowej (Dz. U. Nr 24, poz. 163, akt archiwalny), przygotowane na podstawie art. 45 ust. 2 ustawy z dnia 15 grudnia 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki (Dz. U. z 1952 r. Nr 6, poz. 38, akt archiwalny). Ustawa o szkolnictwie wyższym w art. 45 stanowiła: „W celu przygotowania się do uzyskania kwalifikacji naukowych wymaganych dla samodzielnych pracowników nauki absolwenci szkół wyższych, którzy w pracy zawodowej, naukowej lub praktycznej wykazali wybitne zdolności i zamiłowanie do pracy naukowej, mogą być przyjęci na aspiranturę naukową (ust. 2). Organizację aspirantury naukowej, okres jej trwania oraz prawa i obowiązki aspiranta ustali Rada Ministrów w drodze rozporządzenia (ust. 3)”. Powyższe Rozporządzenie uchylił z dniem 20 listopada 1958 r. art. 158 pkt 1 ustawy z dnia 5 listopada 1958 r. o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 68, poz. 336).

Zgodnie z informacjami pozyskanymi z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (Departament Strategii), obecnie wymienia się uczestnika aspirantury naukowej w kontekście przyznawania renty socjalnej i uprawnień emerytalno-rentowych ze względu na fakt, że żyją osoby, które mogą mieć prawo do tych świadczeń.

Rocznie stopień doktora uzyskuje ok. 5 tys. osób, od kilku lat ilość ta utrzymuje się na podobnym poziomie. Stopień doktora można uzyskać w ramach studiów doktoranckich lub z tzw. wolnej stopy, czyli w ramach przewodu doktorskiego otwartego w wybranej jednostce organizacyjnej. Do wejścia w życie znowelizowanej ustawy – prawo o szkolnictwie wyższym, studia doktoranckie przygotowywały do samodzielnej działalności badawczej lub twórczej oraz uzyskania stopnia naukowego doktora. Doktorant nie miał obowiązku uzyskania stopnia doktora, jeżeli satysfakcjonowało go posiadanie tylko świadectwa ukończenia studiów

doktoranckich. Dopiero po 1 października 2011 r. studia doktoranckie muszą kończyć się uzyskaniem kwalifikacji trzeciego stopnia, czyli stopnia doktora, po przeprowadzeniu przewodu doktorskiego i zdobyciu dyplomu potwierdzającego uzyskanie tego stopnia. Zarówno przewód doktorski w ramach studiów doktoranckich, jak i z tzw. wolnej stopy prowadzone są na podstawie art. 11 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym (Informacje z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, czerwiec 2013 r.).

Najniższa renta rodzinna od 1 marca 2013 r. miesięcznie wynosi 831,15 zł, dodatek do renty rodzinnej dla sieroty zupełnej to 352,50 zł. Świadczenia emerytalno-rentowe są waloryzowane raz w roku od 1 marca (dane ZUS).

REKOMENDACJE BIURA:

Autor petycji uzasadnia potrzebę realizacji jego postulatu koniecznością uwzględnienia doktorantów w kręgu osób uprawnionych do renty rodzinnej. Twierdzi, że obowiązujące prawo nie uwzględnia wyroków Sądu Najwyższego i sądów powszechnych, które w sprawach dotyczących renty rodzinnej zrównują studia doktoranckie z nauką w szkole i w szkole wyższej.

Zdaniem autora petycji brak przepisu, który *expressis verbis* zaliczyłby uczestników studiów doktoranckich do osób uprawnionych do renty rodzinnej stwarza komplikacje interpretacyjne, których ofiarami są doktoranci. Jednocześnie wnoszący petycję zauważa, że ustawodawca nie uwzględnił w stanowionym prawie faktu, że studia doktoranckie trwają od dwóch do czterech lat. Jeżeli policzy się lata nauki w szkole, szkole wyższej i na studiach doktoranckich oraz uwzględni różne daty urodzenia osób ubiegających się o rentę rodzinną (z początkiem i z końcem roku) – studia doktoranckie mogą trwać do 29 lat życia. Przepis, który wymusza zakończenie rozwoju naukowego doktoranta w chwili ukończenia przez niego 25 lat życia jest w tej sytuacji krzywdzący, a z punktu widzenia państwa – nieekonomiczny i nieefektywny.

Autor petycji jest zdania, że skoro doktorantów wymienia się w ustawach dając im liczne uprawnienia (m.in. prawo – po uzyskaniu stopnia doktora – do zaliczenia okresu 4 lat studiów doktoranckich do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze) – brak postulowanego przepisu jest niedopatrzaniem, które skutkuje zaburzeniem spójności systemu prawnego i świadczy o niekonsekwencji ustawodawcy.

Biuro podziela argumenty autora petycji i dostrzega możliwość zrealizowania postulowanych rozwiązań prawnych. W omawianej petycji należy mieć na uwadze główny cel przyznawania renty rodzinnej, jakim jest zapewnienie osieroconemu dziecku środków utrzymania aż do ukończenia nauki w szkole, a potem w szkole wyższej lub w placówce naukowej, umożliwiając mu jak najlepszy start na rynku pracy. W Polsce rocznie nadawanych jest ok. 5 tys. stopni doktora – w tej grupie osób niewielu doktorantów będzie posiadało uprawnienia do otrzymania renty rodzinnej. Jednocześnie wspieranie aspiracji młodych, utalentowanych ludzi leży w interesie państwa i należy do jego obowiązków.

OPRACOWAŁA:

Jolanta Krynicka

DYREKTOR:

Anna Pomianowska-Bąk